

Modersmålsbaserad SFI

EN UTVÄRDERING AV PROJEKTET *SÄRSKILD SATSNING PÅ EJ LÄS-
OCH SKRIVKUNNIGA VUXNA AKTUELLA FÖR SFI*

Sweco Society

Hållbar samhällsutveckling kräver väl underbyggda beslut av både företag, myndigheter, regioner och kommuner. Swecos mål är att bidra till ett hållbart och växande samhälle genom att hjälpa våra kunder till bra beslut. Swecos konsulter är experter på samhällsanalys och våra tjänster spänner över ett brett samhällsutvecklingsfält.

Till våra profilmråden hör: tillväxtfrågor, samhällsplanering, näringslivsutveckling, välfärdsfrågor, arbetsmarknadsfrågor, forskning och innovation, infrastruktur, vård och omsorg, skola och utbildning, organisations- och verksamhetsutveckling samt strategiutveckling inom offentlig sektor. Tillsammans har Swecos konsulter inom samhällsanalys mångårig erfarenhet av att ta fram kvalificerade utvärderingar, undersökningar, prognoser, statistiska underlag, analyser och strategier.

Innehåll

1. Förord	4
2. Sammanfattning	5
3. Swecos uppdrag	6
3.1.1 Projektutvärdering	6
4. Projektet	7
4.1 SFI	7
4.2 Modersmålsbaserade metoder i språkundervisning	7
4.3 Projektet Särskild satsning på ej läs- och skrivkunniga vuxna aktuella för SFI	8
4.3.1 Projektet som en del av Sociala investeringsfonder i Borås stad	8
4.3.2 ProjektInitieringen	9
4.3.3 Dokumentation av elevernas lärande och progression	10
4.3.4 Samarbete mellan SFI-lärare och modersmåls lärare	11
4.4 Elevernas berättelser	12
4.5 Kvantifierbara resultat	13
4.6 Modersmåls lärarnas berättelser	14
4.7 SFI-lärarnas berättelser	15
5. Utvärdering av projektets måluppfyllelse och resultat	17
5.1 Utvärdering i förhållande till målsättningar, ambitioner och förväntningar	17
5.1.1 Förväntningar enligt projektplanen	17
5.1.2 Konkretiserade mål i projektets interna dokumentation	18
5.1.3 Prestationsmål i projektets interna dokumentation	19
5.1.4 Dokumentet Beskrivning och syfte av läs- och skrivinläring på modersmålet	19
5.1.5 Sociala investeringsfondens målsättningar	20
5.2 Implementering i permanent verksamhet	21
5.2.1 Implementeringsforskning	21
5.2.2 Projektets Framgångsfaktorer utifrån teoribildning	22
5.3 Övergripande slutsatser	23
5.3.1 Utvecklad SFI	23
5.3.2 ProjektGenomförandet	23
5.3.3 Ekonomisk, social och ekologisk hållbarhet	24

1. Förord

Stockholm 17 oktober 2016.

Sweco har haft förmånen att utvärdera projektet *Särskild satsning på ej läs- och skrivkunniga vuxna aktuella för SFI* i Borås stad. Projektutvärderingen genomfördes under våren och sommaren 2016.

Målgruppen för projektet, invandrare som varken är läs- eller skrivkunniga, är en utsatt grupp i Sverige idag. Det är högst relevant att utbildningssektorn anpassar sitt stöd för att bistå målgruppen på bästa möjliga sätt för att minska riskfaktorer för utanförskap, fattigdom och ohälsa. Insatserna är relevanta för individen, familjen och i förlängningen hela samhället.

Seniorkonsult Magnus Björkström har varit uppdagsledare under senare halvan av uppdraget. Seniorkonsult Sofia Rönqvist var uppdagsledare i initieringsfasen och Johanna Rand har varit uppdagsmedarbetare.

2. Sammanfattning

Utvärderingen baseras på dokumentstudier, intervjuer, deltagarstatistik och teori. Såväl processer som resultat i form av implementering i ordinarie strukturer och genomströmning har berörts inom utvärderingen.

Projektet baseras på forskning om att ett nytt språk kan läras in snabbare om modersmålet kan användas som verktyg i inläringen. En förutsättning för det är läs- och skrivkunnighet på modersmålet och det är den delen som tillkommit i undervisningen för projektdeltagarna. Projektet är ett av fem projekt finansierade av den sociala investeringsfonden i Borås. Finansieringen har ägnats åt två modersmåls lärare och i stort sett inga ytterligare merkostnader har tillkommit i projektverksamheten. Projektet har drivits med hjälp av infrastruktur som redan fanns inom ordinarie SFI.

Modersmålsundervisningen har bedrivits av projektets modersmåls lärare. Lärarna har haft stöd av kursplaner och kunskapskrav. Lärarna undervisade i projektets begynnelse på somaliska och dari. På grund av ändrad efterfrågan ersattes dari efter en tid av arabiska. Modersmåls lärarna och SFI-lärarna har med tiden samarbetat mer och mer när modersmåls lärarna har fått mer tid i projektet. Samarbetet har upplevts som mycket fruktbart av de två lärarkategorierna och av eleverna. Lärarna och eleverna är också nöjda med projektets idé, miljö och pedagogik.

Eleverna anser att de kan hantera utmaningar i språket bättre när de är, åtminstone på en låg nivå, läs- och skrivkunniga. Det går genom att läsa och skriva att söka sig till lösningar med exempelvis lexikon. Läs- och skrivfärdigheterna upplevs även ge trygghet och välbefinnande men det krävs bättre färdigheter för att kunna förstå nyhetsrapporteringar eller för att följa det som händer i barnens skolgång.

Enligt projektets deltagarstatistik finns ett visst stöd för att A-kursen kan klaras av snabbare av de elever som undervisats i läs- och skrivfärdigheter på modersmål. Det är dock inga omfattande skillnader som orsakas av projektet. Såväl lärare som elever bedömer dock projektet som framgångsrikt för elevernas utveckling.

Projektet har enligt Sweco genomförts på ett bra och resurseffektivt sätt och anpassats till den ordinarie utbildningens strukturer. Kvaliteten i kombination med den lämpliga omfattningen och nödvändigheten har enligt Swecos bedömning varit framgångsfaktorer för att projektet skulle övergå till permanent verksamhet.

3. Swecos uppdrag

3.1.1 PROJEKTUTVÄRDERING

Projektutvärderingen syftar till att analysera och sammanfatta de resultat och lärdomar som vid utvärderingstillfället kan observeras. Projektutvärderingen ska även belysa och analysera vad projektet har uppnått i form av resultat och effekter utifrån projektets mål. Utvärderingen syftar även till att tillvarata de erfarenheter och den kunskap som uppnåtts under projektprocessen så att de sedan kan spridas i organisationen. De material som har använts i utvärderingsarbetet är dokumentstudier, intervjuer och statistik.

Dokumentstudier

Studier har gjorts med stöd av ansökan, projektplan, styrdokument, delrapporter, arbetsmaterial och minnesanteckningar.

Intervjuer

Intervjuer har genomförts med nyckelpersoner som har god kännedom om projektet och dess resultat. Inledningsvis träffade en utvärderare Carola Samuelsson som är projektledare för innovationsplattform Borås 2016-2018 samt jämställdhetssamordnare till och med den 31 oktober 2016. Carola Samuelsson samordnar verksamhet inom den sociala investeringsfonden. Intervjun genomfördes den 20 april och gav en första bild av projektet och dess kontext. Den 25 april intervjuades Josipa Matic, rektor för SFI, och Irma Ritvanen som är förstelärare för SFI i Borås Stad. Intervjuerna gav en tydligare bild av projektet och dess utveckling. Projektmedarbetaren och internutvärderaren Jonas Wieszkos intervjuades 16 juni.

16 juni intervjuades även två lärargrupper, dels en grupp med SFI-lärare och dels en grupp med modersmåls lärare. Samma dag intervjuades två grupper med elever, dels en grupp med somalisktalande och dels en grupp med daritalande.

I ett avslutande skede 15 augusti intervjuades Josipa Matic, Irma Ritvanen och Jonas Wieszkos. Vid det tillfället stämdes preliminära slutsatser av med projektledningen.

Genomgång av SFI-statistik

Sweco har sammanställt och analyserat deltagares genomströmning. Deltagarstatistiken har tillhandahållits av projektledningen och den har redovisats internt tidigare.

4. Projektet

4.1 SFI

Svenska för invandrare (SFI) är en del av det offentliga skolväsendet för vuxna. SFI-utbildning ska ge vuxna med annat modersmål än svenska möjligheter att utveckla sin förmåga att kommunicera muntligt och skriftligt på svenska i vardags-, samhälls-, och arbetsliv. Utöver grundläggande kunskaper i svenska språket ska deltagare som saknar läs- och skrivkunskaper kunna få det under utbildningen. SFI-elever ska även utveckla studieteknik och abstrakt tänkande. SFI-utbildningen ska utformas efter individuella behov och vara möjlig att kombinera med arbetslivsorientering, validering, praktik eller annan utbildning.¹

Enligt skollagen² är kommuner ansvariga för att individer får påbörja SFI-utbildningen inom tre månader från det att personen har ansökt om att få börja SFI. De som är omfattas av etableringsinsatser ska påbörja sin utbildning redan inom en månad. Kommuner är huvudmän för utbildningen och ska aktivt verka för att nå och motivera dem som har rätt till SFI-utbildning att delta.³

SFI-utbildningen ska kunna möta elevers olika behov och utbildningsbakgrunder och är därför uppbyggd av tre olika studievägar om vardera två kurser. Studieväg 1 riktas till analfabeter och kortutbildade, studieväg 2 som riktas till dem som gått i skola mellan sju och tolv år samt studieväg 3 för dem som har vana av att studera på högskola eller universitet. Sammantaget finns fyra kurser, A-D.⁴ Det aktuella projektet är fokuserat på elever inom studieväg 1.

4.2 Modersmålsbaserade metoder i språkundervisning

Forskning visar att det ofta är en fördel att lära sig läsa och skriva på sitt modersmål.⁵ Genom att inläring sker på modersmålet kan språket bli ett "tankeinstrument" som får en ny dimension när en individ lär sig skriva eller läsa. För elever som inte kan läsa eller skriva är det särskilt utmanande att lära sig ett nytt språk då eleven inte har knäckt "språkkoden". Att använda det egna modersmålet som grund kan ge en mer effektiv inläring av såväl språk som fakta. Utan ett gemensamt språk blir kommunikationen mellan elever och lärare mer utmanande och läs- och språkinläringen kan bli alltför komplicerad för eleven. Om inte eleven kan tillgodogöra sig undervisningen riskerar individens engagemang och motivation för inläringen att sjunka. De flesta SFI-anordnare i Sverige använder idag dock enbart svenska språket i undervisningen.

På de platser i Sverige där modersmålsbaserad språkundervisning bedrivs får elever möjligheten att ta till sig kursinnehållet både på svenska och på sitt modersmål. Elevens egna modersmål blir då ett viktigt redskap i undervisningen och även för förståelsen av det svenska språket och samhället. Läs- och skrivundervisningen underlättas ofta betydligt när eleven kan

---

¹ Skolverket (2012) *Utbildning i svenska för invandrare - kursplan och kommentarer*

² SFI regleras i skollagen (1985:1100), i förordning 1994:895 om svenskundervisning för invandrare och i regeringens kursplan för SFI (SKOLFS 2006:28).

³ <http://www.statskontoret.se/upload/publikationer/2009/200902.pdf>

⁴ *Utbildning i svenska för invandrare - kursplan och kommentarer*, finns här: <http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/>

⁵ Vidare vägar och vägen vidare - svenska som andraspråk för samhälls- och arbetsliv ID-nummer: SOU 2003:77

få hjälp att förstå genom sitt modersmål och kan även påbörjas vid ett tidigare stadium. Modersmålet kan användas i enskilda samtal och i reflektionen över elevens individuella studiesituation. Planering och studiemetodik kan på detta sätt underlättas. Svenska språket används successivt mer och mer genom undervisningen och är ofta nästan helt dominerande i avslutande kurser.⁶

Att andraspråksinläringen underlättas av ett utvecklat modersmål bekräftas bland annat av Hyltenstam⁷ och Nygren-Junkin⁸. En viktig anledning till detta är att elever med ett fungerande ordförråd på sitt modersmål kan lära sig nya benämningar på begrepp de redan känner till. Även Mörnerud⁹ understryker modersmålslärares som resurs i undervisningen. Mörneruds studie av modersmålbaserad undervisning på Hyllie Park Folkhögskola i Malmö visar på en markant skillnad mellan att studera i ett enspråkigt svenskt klassrum och med en lärare som talar modersmålet. Enligt Mörnerud leder den modersmålsbaserade undervisningen ofta till snabbare inlärningsprocesser.

Största delen av forskningen på detta område har fokuserat på barns inlärningsprocesser. Stöd saknas för hur pedagogiken ska anpassas för vuxnas läs- och skrivinläring. Trots att det finns aspekter som för barn och vuxna är gemensamma måste alfabetiseringsundervisningen för vuxna anta ett annat perspektiv eftersom det finns stora skillnader mellan erfarenheter och kognitiva förmågor.¹⁰

4.3 Projektet Särskild satsning på ej läs- och skrivkunniga vuxna aktuella för SFI

4.3.1 PROJEKTET SOM EN DEL AV SOCIALA INVESTERINGSFONDER I BORÅS STAD

Kommunfullmäktige i Borås Stad beslutade 2013 att avsätta 20 miljoner kronor till sociala investeringar i kommunen. Kapitalet kommer från försäkringsbolaget AFAs återbetalning på 94 miljoner kronor och bildar en grund för kommunens sociala investeringsfond. Tanken med fonden är att finansiera långsiktiga åtgärder som inte ryms inom ordinarie årsbudgeter. Syftet med Borås sociala investeringar är:

"att motverka långsiktiga ekonomiska och mänskliga negativa händelseförlopp genom att tidigt identifiera riskgrupper och riskfaktorer och påbörja ett förebyggande arbete i god tid"

Fondens primära målgrupp är barn och unga. En eller flera nämnder tillsammans kan komma med förslag till projekt. Projektidéerna bedöms av en politisk beredningsgrupp och beredande tjänstemän, vilka sedan föreslår beslut till Kommunstyrelsen. Beredningsgruppen kan även ta in kompetens från forskning eller vetenskap för att bidra till urvalsprocessen.

Utgångspunkterna för projektidéerna är att:

---

⁶ Malmö stad (2010). *Modersmålsbaserad svenskundervisning för invandrare*, FoU Malmö/Utbildning.

⁷ Hyltenstam, Kenneth (2007). *Modersmål och svenska som andraspråk*. I: Skolutvecklingen (2007). Att läsa och skriva – forskning och beprövad erfarenhet. Stockholm: Liber.

⁸ Nygren-Junkin, Lilian (2006). *Modersmål har vi allihopa – här med, och där med*

⁹ Mörnerud, Elisabet (2004): *Modersmålsbaserad alfabetisering i Sverige*, Magisteruppsats, Lärarutbildningen, Malmö högskola.

¹⁰ Wedin, Åsa (2010) *Vägar till svenskt skriftspråk för vuxna andraspråksinlärare*. Studentlitteratur

- Föreslagna åtgärderna visar på offensiva och samverkande grepp.
- Insatser som beviljas medel skall inte ingå som en del av den löpande verksamheten.
- Utveckling av systematiska metoder och modeller är en nyckelfaktor.
- Istället för att tala om vinster och uteblivna kostnader, visa på främjande angreppssätt där man talar om resurser och resursfördelning och dess effekter. Det vill säga, hur man kan omfördela resurser (t.ex. ekonomi, tid, kompetens, kunskap, metoder) som skapar resursgivande rörelser både i den egna och i samverkande verksamheter.
- Projekten ska vara tidsbegränsade.

I dagsläget finns totalt fem sociala investeringsprojekt i Borås Stad. Av de fem projekt som blivit beviljade finansiering har fyra stycken år 2015 som startår medan projektet Särskild satsning på ej läs- och skrivkunniga vuxna aktuella för SFI startade under 2014. Det aktuella projektet har således legat före de andra projekten i tid. Projektets målgrupp särskiljer sig även från de andra när övriga projekt i huvudsak riktar in sig mot barn och unga. Det aktuella projektet och de övriga projekten inom fonden har träffats men utbytet mellan dem har inte genererat något nämnvärt för Särskild satsning på ej läs- och skrivkunniga vuxna aktuella för SFI.

Projektet har haft metodstöd från fonden i och med att de har varit med i en utvärderingsverkstad. Där har de bland annat jobbat med programlogik. De har jobbat med målsättningar och förändrat dem efter hand. Från början handlade målen mycket om effekter medan de senare landade på en mer konkret nivå.

4.3.2 PROJEKTINITIERINGEN

Ej läs- och skrivkunniga är en grupp som är i behov av särskilt stöd för att ta till sig undervisningen. De flesta av de vuxna i Borås som inte kan läsa och skriva individerna har kommit från Somalia och Afghanistan och majoriteten av dem är kvinnor. Inom ordinarie SFI-undervisning har det visat sig att dessa elever har svårt att hänga med i undervisningen. Många av eleverna saknar kunskaper i studieteknik och har inte tidigare erfarenhet av språkinläring. Därför är undervisningen och inläringen en stor utmaning.

Mot den bakgrunden ansökte arbetslivsnämnden i samverkan med utbildningsnämnden år 2014, efter ett inledande pilotprojekt, om medel ur den sociala investeringsfonden i Borås Stad. Finansieringen skulle gå till en särskild satsning till vuxna inom SFI och som inte är läs- och skrivkunniga. Totalt ansöktes om 1550 000 kronor, fördelade över två år från och med juni 2014 till och med maj 2016. Projektet beviljades 1,3 miljoner kronor för perioden. Ansökta medel har använts till två modersmåls lärare. Inledningsvis till lärare för somaliska respektive dari, som var de två språkgrupper som tidigare var mest i behov av insatsen. Därefter ersattes läraren för dari med en lärare för arabiska. Omfattningen av tjänsterna ökade från halvtid till heltid under projektets gång.

Projektet har genomförts i SFI: s ordinarie lokaler med ordinarie SFI-personal samt med de nyanställda modersmåls lärarna.

4.3.3 DOKUMENTATION AV ELEVERNAS LÄRANDE OCH PROGRESSION

I en projektmiljö är det nödvändigt att följa utvecklingen för att se om det som utvecklas är tillräckligt bra verksamhet för att det ska vara värt att implementera den i den ordinarie verksamheten. Den kartläggning och dokumentation som hittills har gjorts med eleverna har gjorts för att anpassa undervisningen ändamålsenligt. Typiska frågeställningar som lärarna haft med sig har varit om eleven kan skriva av en text? Kan eleven forma bokstäver? Kan eleven alfabetet?

Under lektionerna övas språket med bilder, tal, forma bokstäver, punkter, versaler, gemener, korta texter, samtal med lärare, kunskapsprov med mera. Färdighetsstatusen noteras och följs upp av modersmålsläraren i ett senare skede.

Inom projektet har man utvecklat kunskapskrav som stöd för att följa läs- och skrivfärdigheter. Färdigheterna följs upp av modersmålslärare och en dialog förs med eleven varefter undervisningen anpassas. Följande delar ligger i stödet och kraven och kan ses som en styrning av vad lärarna ska åstadkomma med eleverna inom projektet.

Färdighetsnivå	Typ av uppgift	Innehåll och språkhandlingar
Elementär språkfärdighet (Innan och parallellt med läsavkodning) Nivå 1	<ul style="list-style-type: none"> * lyssnar på högläsning * börjar lära sig att läsa bokstäver * lär sig ordbilder	<ul style="list-style-type: none"> * lyssnar och följer med när någon läser för en * förstår vad texten handlar om när någon läser för en * känner igen en del ord och bokstäver i en text när någon annan läser * förstår läsriktningen * känner igen sitt namn * känner igen flera ordbilder
Elementär språkfärdighet Nivå 2	<ul style="list-style-type: none"> * fortsätter lära sig att läsa bokstäver * lär sig flera ordbilder * läser sitt namn och andra vanliga småord	<ul style="list-style-type: none"> * försöker läsa nya enkla ord genom att läsa början av ordet och gissa resten * känner igen och läser ihop flera bokstäver * läser korta ord och förstår vad de betyder
Elementär språkfärdighet Nivå 3	<ul style="list-style-type: none"> * läser enkla meddelanden * läser enkla faktatexter * läser korta berättande texter * lär sig använda lexikon	<ul style="list-style-type: none"> * kan alla bokstäver och läser längre ord * läser enkla meningar * läser korta och bekanta texter * förstår det han/hon läser och märker när det blir fel * börjar få flyt i läsningen
Elementär språkfärdighet Nivå 4 <i>(ej ett krav för att få ett intyg)</i>	<ul style="list-style-type: none"> * läser längre texter * använder lexikon	<ul style="list-style-type: none"> * läser flytande och känner lätt igen hela ord och * förstår det han/hon läser

Färdighetsnivå	Typ av uppgift	Innehåll och språkhandlingar
Elementär språkfärdighet Nivå 1	<ul style="list-style-type: none"> * skriver bokstäver * skriver sitt namn * skriver av korta ord 	<ul style="list-style-type: none"> * förstår att text är nedskrivet tal * förstår skrivriktningen på sitt modersmål * håller rätt i pennan * formar bokstäver och siffror * disponerar papper på rätt sätt
Elementär språkfärdighet Nivå 2	<ul style="list-style-type: none"> * fortsätter skriva bokstäver * skriver korta ord * skriver av korta texter * skriver diktamen 	<ul style="list-style-type: none"> * förstår att bokstäver motsvaras av ljud * identifierar ljud och fonem * förstår enkla stavningsregler * förstår skiljetecken
Elementär språkfärdighet Nivå 3	<p>Återgivande texter</p> <ul style="list-style-type: none"> * skriver om sig själv * skriver om något man har varit med om * skriver t ex om en film, en bok eller om ett studiebesök <p>Vardagskommunikation</p> <ul style="list-style-type: none"> * skriver meddelanden, sms, mejl och brev * skriver inköpslista 	<ul style="list-style-type: none"> * förstår att en eller flera bokstäver motsvarar ett eller flera ljud * skriver självständigt en text * använder skiljetecken

4.3.4 SAMARBETE MELLAN SFI-LÄRARE OCH MODERSMÅLSLÄRARE

Under projektets gång har samarbetet mellan de parallella utbildningarna utvecklats. Modersmålslärarna har med utökade anställningsomfattningar kunnat engagera sig i SFI lektionerna och vice versa.

Konkret har samarbetet resulterat i att modersmålslärarna förutom att undervisa modersmålet dessutom har kunnat stötta SFI-lärarna när kommunikationen blivit särskilt krävande. Modersmålslärarna blir en brygga mellan de två delarna i undervisningen. Modersmålslärarna har även kunnat bistå med ordlistor som är användbara i klassrummet, uppföljningssamtal har kunnat göras med båda lärarkategorierna samtidigt och lärarkategorierna har kunnat utbyta erfarenheter kring grupper och individers behov.

SFI-lärarna har diskuterat pedagogik med modersmålslärarna, som inte är licensierade lärare. Det som har tagits upp har bland annat varit ljudning, läsning, bilder, läromedel, socialt sammanhang för den specifika gruppen och dess betydelse för undervisningen.

I de minnesanteckningar som Sweco tagit del av är det tydligt att lärarkategorierna har hanterat utmaningar gemensamt i kollegiet.

4.4 Elevernas berättelser

Sex kvinnliga elever, hälften från Afghanistan och hälften från Somalia, intervjuades på plats i vuxenutbildningens lokaler i Borås. Tolkar användes och samtliga frågor och svar gick via tolk. Intervjuerna gjordes i två separata språkbaserade grupper. Frågeställningar varierade inte mellan grupperna och det framkom inte heller några skillnader mellan grupperna i hur frågorna mottogs och besvarades.

Samtliga elever har upplevt läs- och skrivundervisning på modersmål i kombination med SFI som klart positivt. Alla elever bortsett från en påbörjade modersmålsundervisningen samtidigt som SFI. En av eleverna påbörjade SFI utan modersmålsundervisningen och anser att kombinationen mellan den och SFI blev en tydlig förbättring för studierna. Eleverna har varierad syn på sina egna framgångar men samtliga ser att de har nått framgång. Ett uttryck som återkommer är att livet i Sverige började med modersmålsundervisningen. Möjligheten att ta till sig skriftlig information har således upplevts starkt positivt. Tiden innan projektet upplevdes mer instängd.

I hemländerna Afghanistan och Somalia hade utbildning inte varit ett alternativ för de intervjuade eleverna, som samtliga var kvinnor. Därför upplevs utbildningen i Sverige nu som ett stort positivt inslag i livet. Upplevelsen av frihet, engagemang och självständighet är starkare nu i och med studierna. En av eleverna säger att hon tidigare aldrig planerat vad hon ska göra nästa dag men att nu finns det planer. En annan elev berättar att hon numera öppnar posten i stället för att kasta den i soporna. Utan läskunnighet fanns det ingen anledning till att öppna posten men nu finns i alla fall en möjlighet att förstå lite för att i nästa steg be någon om hjälp med fortsatt läsning. Självkänslan upplevs skapa mer kontroll och mindre oro.

Styrkor som lyfts är att det har blivit enklare att ta till sig innehållet i SFI när det finns modersmåls lärare och lektioner på modersmål. Med språkkunnig lärare kan svårare uppgifter inom SFI enklare hanteras på somaliska eller dari. Läs- och skrivkunskapen upplevs ha bidragit till att det inom SFI går enklare och snabbare att lösa problem genom att utan hjälp från lärare söka med lexikon och internet. Datorer och läsplattor används som verktyg och dessa anses av eleverna vara bra verktyg att studera med.

Utbildningen förväntas av eleverna kunna leda till snabbare etablering på arbetsmarknaden men samtidigt har de flesta av de intervjuade eleverna inte några specifika planer inför framtiden. Någon vill utbilda sig, någon vill arbeta och någon vill påbörja praktik. Några har inte tänkt så mycket på tiden som kommer efter SFI.

Läs- och skrivträningen har inte nämnvärt lett till att de som har yngre barn kan följa med det som händer i skolan. Språkkunskaperna är inte tillräckligt starka ännu. Det upplevs åtminstone möjligt att ha koll på kallelser och tider som behöver passas. Det upplevs av några även vara möjligt att följa de svenska huvudnyheterna i stora drag. Några tar inte del av nyhetsrapportering.

Svaga sidor med de kombinerade utbildningarna har varit att det finns för lite tid till att lära sig allt. Dagarna i skolan har upplevts vara för långa.

Undervisning på persiska har varit alternativet till modersmålet dari men likheterna mellan språken har ändå gjort att det har fungerat relativt väl.

Kraven på att lära läsa och skriva inom sex månader upplevs av samtliga elever vara för svårt att uppnå. De som behövt mer tid har fått det men målsättningen upplevs vara för sträng i förhållande till vad eleverna klarar av.

De somaliska kvinnorna tror att fler somaliska kvinnor skulle komma till skolan om det var större tillgänglighet till läs- och skrivkurser på modersmål. Det finns i nuläget ingen annan arrangör för liknande undervisning i Borås.

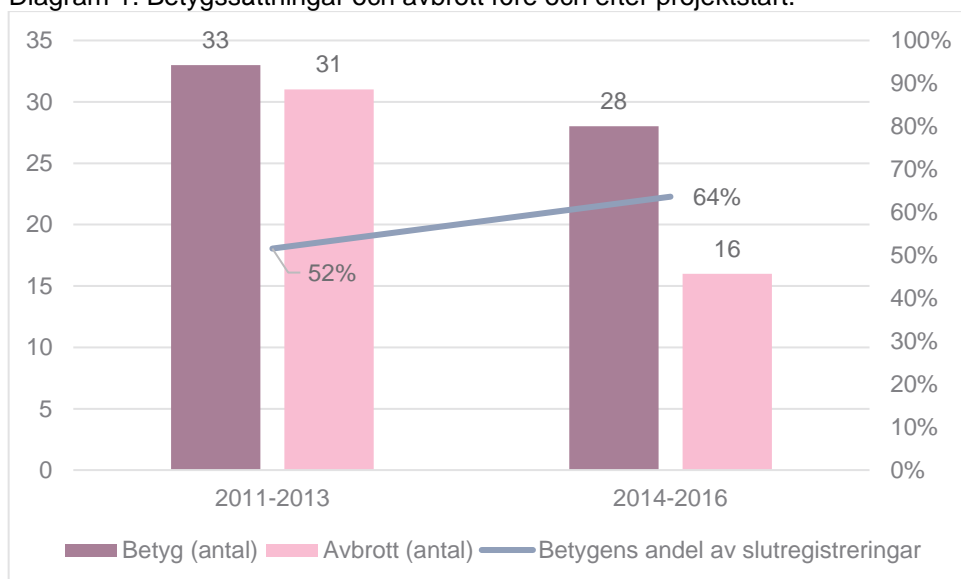
Utöver de intervjuer som Sweco gjort har projektmedarbetare gjort interna undersökningar för att se hur projektverksamheten påverkar eleverna. Elevernas berättelser i projektets dokumentation stämmer väl överens med det Sweco har samlat in med de egna intervjuerna. Eleverna är i stort sett nöjda med modersmålsundervisningen och tack vare initiala läs- och skrivfärdigheter öppnas möjligheter som tidigare inte fanns. Tekniska verktyg som exempelvis Google Translate ökar tillgängligheten till längre texter tack vare möjligheten att kunna läsa och skriva.

4.5 Kvantifierbara resultat

Projektgruppen har i sin internutvärdering byggt statistik utifrån avbrott och betygssättning i kurs A studieväg 1 och med elever som har persiska, somaliska eller dari som modersmål. Begreppet *betygssättning* ska här tolkas som att eleven är godkänd på kursen. Sweco har inte sett någon anledning till att använda annan statistik än den som projektgruppen producerat. Alternativet att jämföra med data från nationell nivå skulle resultera i för stora tveksamheter kring bristande jämförbarhet eftersom det då blir så många andra påverkande faktorer att väga in utöver projektets betydelse.

I statistiken som presenteras här är det således olika individer men samma elevgrupp i samma miljö som jämförs med varandra i ett före- och efterperspektiv. Jämförelsetiderna är före och efter projektstart år 2014 men med ett halvårs fördröjning efter projektstart med anledning av att projektets insatser måste få tid för att påverka eleverna. Ett halvårs fördröjning är en lämplig gräns eftersom ett krav inom projektet har varit att eleverna ska lära sig läsa och skriva inom sex månader.

Diagram 1. Betygssättningar och avbrott före och efter projektstart.

Diagramkommentar: Diagrammet baseras på terminerna från och med våren 2011 till och med våren 2016. Vårterminen 2014 är bortplockad från jämförelsen eftersom nya rutiner för betygssättning genererade ojämförligt många betyg just det halvåret.

Vårterminen 2014 är bortplockad från jämförelsen eftersom nya rutiner för betygssättning genererade ojämförligt många betyg just det halvåret. De nya rutinerna innebar att betyg skulle sättas så snart en elev uppnådde kraven för betyg E. En ökning av betygssättningar på grund av de nya rutinerna kan inte uteslutas för övrig tid 2014 och framåt så den positiva utvecklingen gällande betygssättning kan inte helt förknippas med projektverksamheten. Det går å andra sidan inte att utesluta positiva förändringar som följd av projektverksamheten.

4.6 Modersmåslärarnas berättelser

Tre modersmåslärare intervjuades på plats i vuxenutbildningens lokaler i Borås. Lärarna undervisade på somaliska, dari samt arabiska. Lärarna inom somaliska och dari har verkat inom utbildningen sedan start medan läraren i arabiska precis börjat inom organisationen. Lärarna tycker att det fungerar bra nu men att det var svårt inledningsvis i projektet. De hade för lite tid i undervisningen samtidigt som det saknades utbildningsmaterial att använda. Samarbetet med SFI stärktes och efter några månader fungerade projektet betydligt bättre.

Lärarna har satsat på en god individuell dialog med respektive elev. Dialogen fungerar som en kartläggning över motivation, kunskaper och behov hos eleven. Motivationen hos eleverna upplevs ha varit stark men språkinläringen har ändå varit en svår utmaning att hantera. De motiverade eleverna har högre närvaro och anses därför lära sig snabbare jämfört med elever med lägre motivation och högre frånvaro.

Lärarna undervisar eleverna individuellt och i grupp. Eleverna har olika behov och anpassningar måste göras. Lärarna anser att sex månader inom läs- och skrivutbildning är för lite för att uppnå rimlig nivå för avslut. De flesta elever behöver mer och socialtjänsten och Arbetsförmedlingen brukar vara generösa med att ge tillstånd till förlängning för fortsatt

ekonomisk ersättning till eleven. Eftersom förutsättningarna är både olika och svåra för eleverna anser lärarna att det inte är möjligt att forcera elever genom utbildningen enbart för att de ska bli färdiga inom sex månader.

Modersmålsundervisningen och SFI samverkar och samarbetar. Ett möte hålls varje vecka och lärare deltar ibland på varandras lektioner för att brygga över erfarenheter och stöd med samma elevgrupp. Modersmålslärarna anser att samarbetet stärker insatsen för respektive elev när modersmålslärarna kan tolka instruktioner samt ta med svåra moment till modersmålsdelen där det kan gå lättare att förklara pedagogiskt på modersmålet. Modersmålslärarna tror att eleverna kan klara av SFI betydligt bättre med parallell modersmålsundervisning såsom inom projektet. Modersmålslärarna träffar även rektor och studievägledare med jämna mellanrum.

Modersmålslärarna kan inte beskriva någon systematisk metodutveckling inom deras undervisning. Orsaken är att behoven främst ligger i att få elever att vara på plats under lektionerna. Positiva förändringar som skett under projektets tid är att sexmånaderskravet på eleverna har luckrats upp och framför allt att modersmålslärarna har fått mer tid när de ökat från halvtid till heltid i sina anställningar. Den utökade tiden gjorde att det gick att engagera sig i mer än enbart tiden i klassrummet.

Modersmålslärarna bedömer att läs- och skrivundervisningen leder till snabbare genomströmning genom SFI och därefter snabbare etablering på arbetsmarknaden.

4.7 SFI-lärarnas berättelser

Tre SFI-lärare intervjuades på plats i vuxenutbildningens lokaler i Borås. Två av lärarna har varit involverade i projektet sedan strax efter projektstart och en av dem har varit med hela vägen sedan start. Samtliga intervjuade är specialiserade inom studieväg ett och har således omfattande erfarenhet av SFI-elever med mycket kort utbildningsbakgrund och av elever som inte kan läsa eller skriva.

Lärarna är samstämmigt överens om att projektet haft ett positivt bidrag till pedagogiken och till elevernas utveckling. Styrkor som framhävs är bland annat att det finns möjlighet att låta utmaningar som är gemensamma för svenskan och modersmålet lösas på samma sätt. Med en bättre förståelse för modersmålet öppnas förståelse för svenskan. Det finns styrkor med att kunna jämföra språkens olika uppbyggnader. Att modersmålslärarna är med vid SFI-lektionerna ses som ett starkt tillskott när vissa uppgifter kan översättas och att det därmed går smidigare att komma vidare med elever som fastnar. Möjligheten att modersmålslärarna är med vid SFI-lektionerna har öppnats när modersmålslärarna har fått mer arbetstid. I början av projektet hade modersmålslärarna inte den tiden. SFI-lärarna anser att de har bra förutsättningar för att hantera individuella behov och inte minst på grund av modersmålslärarnas närvaro. Samverkan mellan lärarkategorier sker i klassrummet och vid veckovisa möten.

Elevernas behov kartläggs löpande utifrån hur det går i klassrummet samt med individuella möten. Läs- och skrivkraven stäms av men det är främst modersmålslärarna som hanterar den biten. Handläggare hos Arbetsförmedlingen och socialförvaltningen har redan information om elevens utbildningsbakgrund och därmed är vissa förutsättningar givna redan när eleven skrivs in i SFI studieväg ett. SFI-lärarna menar att de hela tiden arbetar för att skapa en progressiv utveckling för eleven men att det inte är specifika mål som styr insatserna. SFI-lärarna bedömer att eleverna utvecklas snabbare inom SFI när de har modersmålsundervisningen

parallellt. Samtidigt menar lärarna att det är svårt att göra precisa generella bedömningar när eleverna utvecklas så olika snabbt. Uppfattningen är att elevernas självförtroende och motivation helt klart stärks i och med projektet.

SFI-lärarna ser att hemläxor är ett mycket svårt sätt att arbeta med de här eleverna på och att de studier som eleverna gör i huvudsak är det som händer i klassrummet. Teknik såsom läsplattor och internet anses vara särskilt viktiga för elevernas utveckling.

Utvecklingsbehov som uttrycks är att skapa fler tider att samverka och planera gemensamt inom. SFI-lärarna har inte kunnat delta i modersmålslektioner i den utsträckning som de önskat och det har varit på grund av schematekniska problem. Det anses behövas mer temaarbete och mer bilder och texter att jobba med i klassrummet.

SFI-lärarna menar att det inte har funnits några motgångar under projektiden och att alla aktörer strävar i samma riktning. Det upplevs vara en bra dialog och rektorn är aktiv och styr verksamheten genom dialog och genom att dela ut vissa uppdrag.

5. Utvärdering av projektets måluppfyllelse och resultat

Det har varit möjligt att identifiera relativt många målsättningar, ambitioner, förväntningar och planer inom projektet. För att kunna redovisa slutsatser i utvärderingen har vi delat upp den här delen i tre delar där målsättningar är den första, implementeringsanalys är den andra och Swecos övergripande slutsatser i förhållande till upphandlingen och egna preferenser är den tredje.

5.1 Utvärdering i förhållande till målsättningar, ambitioner och förväntningar

Sweco har byggt en målstruktur utifrån flera olika styrdokument där det går att utläsa uttalade målsättningar, ambitioner och förväntningar som inte nödvändigtvis benämns som mål. Sweco har även tolkat generella förväntningar som finns dokumenterade i investeringsfondens dokument. De dokument som ligger till grund för strukturen är följande:

- Projektplanen
- Konkretiserade mål i projektets interna dokumentation
- Prestationsmål i projektets interna dokumentation
- Dokumentet *Beskrivning och syfte av läs- och skrivinläring på modersmålet*
- Sociala investeringsfondens målsättningar

Målsättningar, ambitioner och förväntningar kommer att ligga till grund för den utvärdering som Sweco gör i det här kapitlet. Den empiri som ligger till grund för utvärderingen är den som återgivits i tidigare kapitel samt mötesanteckningar, återrapporteringar, arbetsmaterial och avstämningar med projektledning i uppdragets slutskede. Mötesanteckningar och återrapporteringar har varit utförliga och därmed har projektets förlopp kunnat följas relativt väl. Av praktiska skäl har det i den här rapporten inte varit möjligt att återge referat av samtliga dokument.

5.1.1 FÖRVÄNTNINGAR ENLIGT PROJEKTPLANEN

Eleverna får bättre förutsättningar att klara av hela SFI-utbildningen

Det är sannolikt att det påverkas i positiv riktning. Statistiken ger ett svagt stöd för det men det går inte att utesluta att förändringar i betygssättning förklarar skillnaden mellan tiden innan respektive efter projektet. Det finns i nuläget inte användbar statistik för högre nivåer än A.

<i>Eleverna för vidare kompetens till sina barn vid läxhjälp etc.</i>	Det kan tänkas att eleverna kan stötta sina barn i skolarbetet någon gång i framtiden. Förmodligen är det inte så i nuläget eftersom läs- och skrivkunskaperna är så svaga. Föräldrarna kan efter inledande studier åtminstone ta del av viss information från skolan och därifrån vid behov skaffa hjälp för att ta del av mer information samt närvara vid möten.
<i>Bättre förutsättningar för fortsatta studier eller för att bli anställningsbara</i>	Deltagande i projektet kan ses förutsättningsstärkande för senare infart till fortsatta studier och/eller till subventionerad praktik. Introduktion till svenska samt läs- och skrivkunskap är högst sannolikt inte en direkt infart till arbete. Hur det går i de kommande stegen är en fortsatt frågeställning som inte kan besvaras i den här utvärderingen.
<i>Eleverna får högre status och större möjligheter att vara delaktiga i samhällslivet för att de kan läsa och skriva, på sitt modersmål och på svenska.</i>	<p>Eleverna vittnar om frihet och stolthet samt att de ytligt kan ta del av skriven information. En ytlig inblick i information blir oerhört värdefullt jämfört med att inte förstå något alls av det skrivna. Flera deltagare jämför tiden innan projektet med att vara blind och instängd.</p> <p>Projektet och SFI har för kvinnorna bidragit till ett liv utanför hemmet. De intervjuade är tydliga i sina berättelser med att den upplevda hälsan förbättrats i och med den förbättrade självkänslan som kommit av friheten. De dagliga rutinerna att gå till skolan och vara kvar där har stärkt individen även om det, enligt eleven, bitvis har varit mycket tidskrävande.</p> <p>Det är oklart om livet utanför hemmet kan tillskrivas projektet när enbart SFI hade inneburit samma sak, förutsatt att eleven fortsatt sina studier.</p>

5.1.2 KONKRETISERADE MÅL I PROJEKTETS INTERNA DOKUMENTATION

<i>Eleverna lär sig läsa skriva på sitt modersmål, enligt kunskapskriterier som har tagits fram under projektets gång.</i>	Läs- och skrivträning med målsättningen att eleven ständigt ska utvecklas är vad projektet omfattar. De kunskapskriterier som tagits fram används av lärare i arbetet med den enskilde eleven. Det finns ingen övergripande sammanställning över utveckling i förhållande till kunskapskriterierna.
<i>Eleverna får tillgång till fler verktyg för att lära sig läsa och skriva på svenska (användning av lexikon, Ipads mm.).</i>	Studieteknik har varit ett tydligt inslag och eleverna vittnar om att de har nytta av det inom och utanför studierna. Lexikon, specifikt Lexin och Google Translate, är en nyckel till kunskap även för den som har svaga språkkunskaper och blir i det här fallet ett bra verktyg för att lära två skrivna språk och ett talat språk.

<i>Större förståelse hos elever hur det svenska språket är uppbyggt.</i>	SFI-lärarna anser att det är stor skillnad mellan de som kan läsa och skriva på deras modersmål jämfört med analfabeter när det handlar om att förstå språkets uppbyggnad. Det skrivna modersmålet blir en referenspunkt att förhålla sig till och jämföra med när de lär sig svenska. Således är tidig läs- och skrivinlärning fördelaktigt.
<i>Eleverna blir färdiga med kurs A snabbare.</i>	Statistiken ger ett svagt stöd för detta men det går inte att utesluta att förändringar i betygssättning förklarar skillnaden mellan tiden innan respektive efter projektet.

5.1.3 PRESTATIONSMÅL I PROJEKTETS INTERNA DOKUMENTATION

<i>Eleverna ska t.ex. kunna läsa och skriva korta texter på modersmålet och använda lexikon som verktyg.</i>	Eleverna lär sig det men många behöver mer än sex månader för att lära sig. Sex månader är den tid som eleven enligt projektplanen ska ha i projektmiljön men i praktiken får de som är i behov av det mer tid.
<i>Större samarbete mellan lärarna skapar bättre strukturer i undervisningen så att eleverna känner igen sig.</i>	Det har med tiden utvecklats ett samarbete som gör att modersmåslärarna förutom att undervisa modersmålet dessutom kan stötta SFI-lärarna när kommunikationen blir för svår. Modersmåslärarna blir en brygga mellan de två delarna i undervisningen och den utvecklingen uppskattas tydligt av elever, lärare och projektledning.
<i>Lärarna utvecklar bättre undervisningsmetoder och tillgodogör sig kunskaper om hur undervisningen på modersmål går till för att kunna utveckla undervisningen på svenska och tvärt om.</i>	Detta har gjorts i och med att det är grundbulten i projektet. Utifrån mötesanteckningar och intern dokumentation som Sweco tagit del av diskuteras metodutveckling löpande men metoderna har inte dokumenterats för att kunna kommuniceras utanför det aktuella lärarkollegiet och projektledningen.

5.1.4 DOKUMENTET BESKRIVNING OCH SYFTE AV LÄS- OCH SKRIVINLÄRNING PÅ MODERSMÅLET

<i>Trivsel, trygghet, och hälsa och därigenom färre avhopp från kursen.</i>	Trivsel, trygghet och hälsa har förbättrats enligt elevernas egna berättelser. Statistiken ger svagt stöd för att det skulle vara färre avhopp men det går inte att utesluta att förändringar i betygssättning förklarar skillnaden mellan tiden innan respektive efter projektet.
<i>Eleven får tillfällen att uttrycka sig och bli förstådd vilket har betydelse för elevens delaktighet i samhället</i>	Allt tyder på att det går i den riktningen eftersom eleverna lär sig läsa och skriva.
<i>Mer självständiga i tillägnande av det svenska skriftspråket.</i>	Såväl eleverna som SFI-lärarna bekräftar det utifrån sina upplevelser. Det finns ingen individdata för att följa utvecklingen i jämförelse med andra elever.

5.1.5 SOCIALA INVESTERINGSFONDENS MÅLSÄTTNINGAR

<i>Motverka långsiktiga ekonomiska negativa händelseförlopp genom att tidigt identifiera riskgrupper och riskfaktorer och påbörja ett förebyggande arbete i god tid</i>	Projektet har tveklöst fångat upp en grupp som riskerar ett livslångt utanförskap och som dessutom på grund av sin specifika situation riskerar att inte kunna ge kommande generation nödvändiga förutsättningar. Det finns forskning och statistik som stöder att lågutbildade riskerar detta samt att deras barn riskerar att halka efter. Kulturell kompetens, som följd av studier och arbete, är ytterligare en parameter i detta.
<i>Föreslagna åtgärderna visar på offensiva och samverkande grepp</i>	Projektet har inneburit en offensiv och samverkande ansats i en liten kostym. Ambitionen har varit helt i linje med fondens målsättning.
<i>Insatser som beviljas medel skall inte ingå som en del av den löpande verksamheten.</i>	Projektet har inte varit en befintlig del av löpande verksamhet. Däremot har projektet, till skillnad från många andra socialpolitiska projekt i Sverige, arrangerats helt anknutet till den löpande verksamheten och dess ordinarie strukturer. Närheten har klart underlättat övergången till permanent verksamhet.
<i>Utveckling av systematiska metoder och modeller är en nyckelfaktor</i>	Modellen är tydlig och det finns systematik för samverkan. Metodutveckling har varit en systematisk del av samverkan inom verksamheten. Däremot finns ingen kommunicerbar metodutveckling som projektgruppen på ett enkelt sätt kan sprida till de som behöver veta mer.
<i>Istället för att tala om vinster och uteblivna kostnader, visa på främjande angreppssätt där man talar om resurser och resursfördelning och dess effekter. Det vill säga, hur man kan omfördela resurser (t.ex. ekonomi, tid, kompetens, kunskap, metoder) som skapar resursgivande rörelser både i den egna och i samverkande verksamheter.</i>	Resursen som är tillsatt för modersmålsundervisning bidrar även till att underlätta för SFI-lärarnas kommunikation med samma elev. Utöver det frigörs resurser från de mest krävande eleverna till fler mindre krävande elever i samma klassrum och undervisningen kan därmed bli mer effektiv och produktiv.

5.2 Implementering i permanent verksamhet

Avsikten har redan från början varit att läs- och skrivundervisningen på modersmål om möjligt ska bli en permanent del inom SFI i Borås stad. Under projektiden skulle verksamheten initieras och utvecklas till något som skulle bli långsiktigt hållbart inom den kommunala organisationen med dess ordinarie budget.

Under utvärderingens gång har Borås stad fattat beslut om att permanenta verksamheten. Det som i utvärderingen skulle bli en analys inför implementering blir därför nu i stället en efterhandsanalys om varför projektet blev implementerat.

Forskningen om implementering av projekt är gedigen och det finns gott om sammanställningar där flera forskningsprojekts slutsatser stärker varandra. Forskningen har till viss del varit fokuserad på hinder och utmaningar som ofta förbises när projektet planeras. Vi tänker här ta upp några för just det här projektet centrala teorier som har producerats och testats inom forskningen.

5.2.1 IMPLEMENTERINGSFORSKNING

Särkoppling

Projekt är med olika avstånd särkopplade från ordinarie verksamhet. Det är nödvändigt för att med viss frihet kunna utveckla verksamheten. Konsekvenserna av det är många gånger att det blir oklart vilket strategiskt sammanhang ett offentligt projekt är knutet till.¹¹ I projekt är det även vanligt att flera huvudmän eller förvaltningar tillfälligt går samman för att göra något relativt nytt och då uppstår osäkerhet kring ansvar och ägande. Osäkerheten ökar när antalet aktiviteter och aktörer blir fler¹².

Kommande ägarskap

Som en följd av att ägarskapet ofta är otydligt blir tillvaratagandet av erfarenheter från projektet i vissa fall för litet. Det är oklart vem som ska bemöda sig med att jobba vidare med den nyutvecklade verksamheten. Vem som egentligen ansvarar för fortsättningen, med dess förändrade budget, kan det bli förhandling om och i det läget har den ordinarie verksamheten tolkningsföreträdare och projektet har bevisbördan¹³. Vid minsta motstånd mot förändring så stoppas alltså implementeringen av projektets nyskapande metoder.

Förankring i ordinarie strukturer

Förankringen i den organisation som projektet ska komma att förändra är ofta för svag och för lite tid har ägnats åt den delen av projektuppdraget¹⁴. Eftersom beslutsfattare och personal inom de ordinarie strukturerna i regel alltid har tolkningsföreträdare avsätts sällan resurser till verksamhet som föreslås "från sidan" även om projektledningen finns i samma organisation men utanför linjen¹⁵. Projektet har bördan att visa att det är mödan värt att ersätta redan

---

¹¹ Jensen C. (2007) *Storstadssatsningens implementering*. Rapport i utvärderingen av Storstadssatsningen i Göteborg. Göteborgs Stad, Stadskansliet.

¹² Jensen C., Johansson S. & Löfström M. (2007) *Projektledning i offentlig miljö*. Malmö: Liber.

¹³ Jensen C (2007); Jensen C. & Kuosmanen J. (2008) *Streta emot eller sträva tillsammans? Om samverkan, brukarmedverkan och komplexitet i Miltonprojekten i Västra Götalands län*. Göteborg: FoU i Väst/GR. FoU-rapport 5:2008

¹⁴ Jensen (2007); Ungdomsstyrelsen (2012) *Temporära organisationer för permanenta problem*. Skrifter från Temagruppen Unga i arbetslivet 2012:1

¹⁵ Ibid.

inarbetade metoder och arbetssätt. Det gäller även om utvärderingar och samhällsekonomiska kalkyler stärker motiveringen till förändring.¹⁶

Fenomenet Gatekeeping (aktivt vaktande) för att bevara ordinarie arbetssätt samt tolkningsföreträdet inom ordinarie strukturer är ett utforskat område. Organisatorisk bekvämlighet och sociala mekanismer i beslutande grupper är starkare faktorer än de ekonomiskt rationella och därför kan det vara svårt att implementera projekt även om de har visat sig vara framgångsrika¹⁷. Berörda organisationer kan snarare betraktas som en given restriktion för vilka projekterfarenheter som kan implementeras i de ordinarie strukturerna. Projektets förslag måste redan tidigt anpassas till viljan och möjligheten att implementera. Projektarbetet fokuserar allt för sällan på den biten¹⁸.

5.2.2 PROJEKTETS FRAMGÅNGSFAKTORER UTIFRÅN TEORIBILDNING

Den teoribildning som återgivits kan upplevas som negativ och ge en bild av att de som ansvarar inom ordinarie strukturer inte är intresserade av utveckling. Avsikten är inte att ge den bilden. Avsikten är att i stället visa vilka hinder strukturer faktiskt innebär och att det krävs mycket resurser och energi från linjeverksamheten för att förändras.

Projektet Särskild satsning på ej läs- och skrivkunniga vuxna aktuella för SFI blev implementerat utan att en utvärdering kunde visa på styrkorna inom samhällsekonomisk lönsamhet eller andra kvantifierbara resultat som tyder på förkortad tid för flyktingars etablering. Med det inte sagt att det inte finns goda resultat. Poängen är att det är de *organisatoriska styrkorna* som är de avgörande för långsiktig verksamhet utan extern finansiering. Här kommer vi att lista de styrkor som projektet haft och som har varit nycklarna till implementering.

Projektets särkoppling från den ordinarie verksamheten har varit nära på minimal. Verksamheten har bedrivits till stora delar med befintlig SFI-personal vid sidan av förstärkningar med modersmåls lärare. Verksamheten har även bedrivits med ordinarie elever i ordinarie lokaler och med övrig infrastruktur som blir gällande i framtida verksamhet. Merkostnader har i stort sett varit löner till modersmåls lärarna som utgör två heltidstjänster. Den merkostnaden bör anses vara hanterbar när målgruppen för SFI blir större.

Det har varit flera huvudmän inblandade, samt investeringsfonden som finansierat verksamheten, men vuxenutbildningen i staden har varit den tydligt ansvariga aktören. Det har varit klart att framtida verksamhet kommer att ha samma ägarskap och ledarskap som projektet. Chefer högre upp i organisationen och med högre budgetansvar har varit regelbundet informerade om projektets utveckling och de har under projektets gång varit positivt inställda till verksamheten. Således har varken högre chefer eller SFI-lärare agerat gatekeepers. Om det hade funnits ett motstånd mot förändring hade projektet kunnat anpassas tack vare den levande dialogen mellan projektorganisation och högre ledning.

Det har funnits ett tydligt strategiskt sammanhang där projektet ingått. Sammanhanget har inte främst varit den sociala investeringsfonden. Det främsta sammanhanget har varit utmaningen med flyktinginvandring där Borås stad har blivit en ort där många flyktingar bosätter sig. Bland

---

¹⁶ Ungdomsstyrelsen (2012)

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Ibid.

flyktingarna har många varit lågutbildade och det har kommunen haft vetskap om. I det sammanhanget har projektet kunnat bli ett tydligt och välmotiverat inslag som inte kan tänkas bli mindre relevant under de kommande åren.

5.3 Övergripande slutsatser

Utöver slutsatser relaterade till målsättningar, ambitioner och förväntningar samt implementering har vi här några avslutande övergripande slutsatser i utvärderingen.

5.3.1 UTVECKLAD SFI

Läs- och skrivkunnigheten underlättar för SFI-lärarnas kommunikation med eleverna samt för elevernas självdrivna studier. I ett större perspektiv underlättar det här inte enbart för dessa elever. Andra elever kan när SFI-lärarna avlastas få mer resurser från lärarna när förenklingen i kommunikationen underlättar för lärarna.

5.3.2 PROJEKTGENOMFÖRANDET

Finansieringen från investeringsfonden har i stort sett använts för att finansiera modersmåslärarna och kostnader kring dem. I det här initiala skedet har finansieringen varit rätt prioritering. Det har även varit rätt prioritering att arrangera projektet i anslutning till de ordinarie strukturerna som ska påverkas. Det ordinarie har bidragit med infrastruktur och kompetens som blir en del av verksamheten även efter implementering. Det är svårt att se att projektet hade kunnat genomföras med färre resurser än de som förbrukats så verksamheten bedöms vara effektiv.

Förändringsarbetet har inneburit vissa utmaningar men inget anmärkningsvärt som inte har kunnat hanteras med ordinär projektledning och dialog.

De olika delarna av projektet har varit elever, modersmåslärare, SFI-lärare och rektor. Dessa professionella delar har med tiden knutits samman mer och på så sätt stärkt varandra på det sätt som önskas i ett samverkansprojekt.

Valet att tillåta mer än sex månaders modersmålsstudier till de som haft behov av mer tid har varit bra för verksamheten men mindre bra för utvärderingsbarheten när det inte går att mäta jämförbar kunskapsnivå vid en viss tidpunkt efter inskrivning.

Projektets utmaningar har varit att få eleverna att stanna kvar och att vara på plats under de tider undervisningen äger rum. Dessa problem är dock inte projektspecifika och projektledningen vittnar om att samma problem sannolikt hade funnits vid andra aktiviteter för samma målgrupp.

Projektet Särskild satsning på ej läs- och skrivkunniga vuxna aktuella för SFI har tidsmässigt legat före övriga projekt inom investeringsfonden, något som upplevts problematiskt. Investeringsfondens relevanta stödinsatser har då inte kommit rätt i tiden för projektet. Det har inom projektledningen upplevts en otydlighet angående investeringsfondens rapporteringskrav, uppföljnings- och utvärderingsambitioner.

5.3.3 EKONOMISK, SOCIAL OCH EKOLOGISK HÅLLBARHET

Från projektet är det tydligt att den direkta samhällsnyttan till största del finns inom den sociala dimensionen av ekonomisk, social och ekologisk hållbarhet. Det eftersom utvecklingsbidraget handlar om välmående och bättre förutsättningar för eleverna att navigera i samhället. Om vägen till arbete utan subventioner är kortare efter genomförd utbildning inom projektet återstår att se och den delen hanteras av utvärderarna från payoff AB i en parallell utvärdering. Oavsett hållbarhetsdimensionerna så är förmågan att vara en bättre förälder, som kan hantera information från skola och övriga samhället, avsevärt starkare för den förälder som är läs- och skrivkunnig.

Läs- och skrivkunnighet är nödvändiga färdigheter i samhället idag och ju tidigare färdigheterna finns desto bättre. Att stimulera läs- och skrivfärdigheter bör kunna motiveras utan mätbara framgångar på samhällsnivå.
